

Constitucions: pedres rígides o material flexible?

VISTA PRÈVIA

La majoria d'estudis demoscòpics constaten que una clara majoria de la població catalana creu que la democràcia espanyola no ha arribat al nivell de les democràcies europees. Una percepció majoritària entre la població que, per una qüestió d'edat, no va poder participar en el referèndum constitucional de 1978, però també dins de la generació que va protagonitzar la Transició. En paral·lel, una clara majoria dels catalans demanen que la Constitució reconegui el dret a la independència de territoris com Catalunya, mentre que des de la resta de l'Estat, hi ha una clara majoria partidària de reformar la Carta Magna, però en sentit contrari. Un fet que constata que el mantra del «consens constitucional» de la Transició, ha desaparegut.

Deia el prestigiós jurista francès Guy Carcassonne (1951-2013) que una constitució no pot, per si mateixa, fer feliç a un poble i que, en canvi, una constitució dolenta sí que pot portar a la infelicitat. Les cartes mages han estat, són i seran un instrument essencial per a la regulació de la vida en comú dels ciutadans i ciutadanes de qualsevol estat. Des que la Pau de Westfàlia (1648) va consolidar els estats tal com els coneixem actualment, les constitucions s'han erigit com una de les pedres angulars de la vida moderna. Més enllà del Regne Unit, han estat escassos els casos en els quals no s'ha disposat d'un text que, més llarg o més curt, més ampli o més superficial, reguli la vida en comunitat de les persones.

Si establim l'inici de les constitucions modernes al 1789 amb la promulgació de la Constitució nord-americana i observem l'evolució del constitucionalisme contemporani, constatarem que les cartes mages omplen una paleta cromàtica àmplia i complexa. La producció històrica de textos posa en evidència la necessitat de cada constitució d'adaptar-se a l'entorn que intenten regular.

Més enllà de si està escrita o no, una constitució pot classificar-se de formes diverses, segons si és monàrquica o republicana, unitària o federal, subordinada o suprema i, finalment, rígida o flexible. Tanmateix, el tipus de constitució només ens descriu de quina mena de text estem parlant en perspectiva comparada i no de l'adaptació d'una constitució a un entorn concret. Hi ha constitucions que funcionen molt bé en determinats països, però tenen efectes molt negatius en d'altres. Com

Toni Rodon
Investigador en Ciència Política a la UPF
toni.rodon@upf.edu

» Una constitució no pot, per si mateixa, fer feliç a un poble. En canvi, una constitució dolenta sí que pot portar a la infelicitat

deia una cèlebre reflexió del polític anglès David Beetham (1939),¹ una constitució necessita tres elements perquè funcioni: conformitat amb les regles que s'estableixen, consolidació de drets i ideals compartits i, finalment, el consentiment tàcit dels subordinats, és a dir, dels ciutadans.

Amb l'objectiu d'adaptar-se a les noves realitats i demandes socials, les constitucions han evolucionat segons ho feia el mateix concepte de democràcia.² Les primeres constitucions, sorgides a remolc de les revolucions liberals que es van produir a diverses parts del món a finals del segle XVIII i primera meitat del XIX, es limitaven a regular els aspectes «mínims» de funcionament d'una democràcia, la qual, en l'època, s'entenia com la regulació del funcionament institucional, amb l'establiment d'un cert grau de compe-

titivitat entre elits polítiques i d'alguns contrapesos entre institucions. La garantia de certs drets individuals —la propietat privada o llibertat econòmica, per exemple— complementava uns textos constitucionals de prisma essencialment individualista i inspirades en el liberalisme primigeni.

El sufragi universal i el dret d'associació van marcar el transit de l'Estat liberal de dret a l'Estat democràtic —o liberal-democràtic— de dret. Fins la segona meitat del segle XIX i primeres dècades del XX la pressió social a favor de mesures democràtiques no va aconseguir victòries institucionals i legislatives significatives. Com a conseqüència d'aquesta pressió, exercida per part dels ciutadans o per nous actors polítics significatius, s'aconseguirà que els sistemes —i, per tant, les constitucions— guanyin en representativitat.

A mesura que van passar els anys, i en molts casos a remolc de les revolucions socials, socialistes i de les protestes populars, les democràcies liberals van evolucionar en un sentit més social, sobretot després de la Segona Guerra Mundial. Així, els textos constitucionals van començar a contemplar tota una gamma de drets, basats en els valors d'igualtat i de seguretat socioeconòmica. D'aquesta manera, les constitucions han consolidat sistemes liberal-democràtics i socials que han

apuntalat, amb més o menys èxit, les demandes de la ciutadania.

Tanmateix, els textos constitucionals actuals —com les democràcies— continuen sotmesos a multituds de reptes i tensions que, com en dècades passades, obliguen a donar una resposta concreta, constitucional o política. Com han indicat estudis previs,³ un dels principals reptes amb els quals s'enfronten els sistemes actuals és la capacitat per donar resposta al pluralisme intern. En l'actualitat, les democràcies liberals que contenen cert grau de plurinacionalitat interna s'enfronten a un nou element emancipador de caire cultural i nacional. En els últims anys s'ha anat consolidant la idea que, si es desitja que les democràcies actuals avancin cap a una major qualitat moral i institucional, els valors de llibertat, igualtat i de pluralisme polític també haurien de considerar-se des del punt de vista de les diferències culturals i nacionals. Així, mentre alguns estats —i, per tant, algunes constitucions— han solucionat amb més o menys èxit la regulació del pluralisme nacional intern —vegi's per exemple el cas de Suïssa o el Regne Unit—, d'altres pateixen tensions evidents i malden per aconseguir una solució satisfactòria per a totes les parts.

A ningú se li escapa que a l'Estat

1 BEETHAM, *The legitimization of power*.

2 REQUEJO, *Las democracias*.

Les constitucions no només es promulguen en contextos democràtics. De fet, la majoria de règims autocràtics acostumen a redactar un text constitucional que consolidi i articuli el seu poder. L'article que teniu a les mans només es refereix, en tot moment, als països democràticament reconeguts com a tals en diversos indicadors. Les constitucions aprovades en règims autocràtics segueixen una lògica molt diferent a la que en aquest text es desenvolupa. Veure ALBERTUS i MENALDO, «Dictators as Founding Fathers? The Role of Constitutions Under Autocracy».

3 REQUEJO, *Las democracias*.

Per funcionar, una constitució necessita conformitat amb les regles que s'estableixen, consolidació de drets i ideals compartits i el consentiment tàcit dels ciutadans

espanyol l'encaix del seu pluralisme intern no s'ha solucionat satisfactòriament. Ni Catalunya ni l'Estat espanyol han aconseguit crear un sistema que, per dir-ho en termes gazieliens,⁴ solucionés el secular «empat» sobre l'acomodació catalana a l'Estat.

Arribats al 2014, convé preguntar-se si l'actual sistema constitucional és, a ulls de la majoria de ciutadans de Catalunya, un sistema legítim. Abans d'entrar en el cas català però, és necessari fer-nos les preguntes següents: quan podem afirmar que una constitució és legítima? Fins a quin punt és legítim un sistema constitucional concret i per tant les institucions que se'n deriven?

La legitimitat no és un concepte unívoc: té diverses cares; més d'una interpretació. Va molt més enllà del fet que la seva aprovació generi un ampli consens ciutadà i polític. Des d'un punt de vista teòric s'acostuma a considerar que la legitimitat d'una constitució —i la d'un sistema polític en general— es pot enfocar des de tres maneres:

Legitimitat procedimental

Segons aquesta visió, emparentada amb la versió «mínima» de democràcia,

un sistema és legítim quan estableix una sèrie de regles formals i clares que permetin escollir i fer fora als representants democràticament escollits. Per dir-ho en paraules del politòleg nord-americà Adam Przeworski (1940), «la democràcia és aquell sistema en el qual hi ha eleccions i l'oposició pot derrotar el govern i governar».⁵ Així, la legitimitat, segons aquesta visió, vindria donada per la capacitat del sistema d'adaptar-se a les preferències ciutadanes, la qual cosa només es podria aconseguir a partir de l'establiment d'unes regles concretes.

Legitimitat de resultats

Segons aquesta visió teòrica, qualsevol sistema —i per tant la constitució que l'estableix— és legítim quan els resultats que produeix atorguen un cert grau de satisfacció als ciutadans, la vida dels quals intenta regular. Així, aquesta interpretació ens diria que la legitimitat va molt més enllà d'unes regles formals concretes. Estableix que els sistemes polítics, tot i disposar d'aquestes regles, poden esdevenir il·legítics si no garanteixen una sèrie de mínims. Per exemple, és legítim un sistema que estableix unes pulcres regles formals per escollir

els representants però que no permet que el país tingui unes condicions de vida dignes? Si la legitimitat la definim en funció dels resultats, la resposta és negativa.

Legitimitat social

Si no existeix un nivell mínim de cohesió i d'identitat compartida dins d'una comunitat política, qualsevol decisió que suposi un cost important per a certs grups no serà possible implementar-la o es farà en un context social poc cohesionat. Per tant, sota aquesta perspectiva, un sistema, i la constitució que el regula, esdevé legítim si els ciutadans comparteixen uns mateixos valors fonamentals i lleialtats; una identitat col·lectiva.⁶ En cas que existeixi aquesta identitat, malgrat els canvis i les situacions diverses que es poden experimentar, s'assumeix que les accions polítiques crearan discrepància, però no s'actuarà en contra dels interessos comuns. En absència d'aquestes identitats comunes, qualsevol constitució que es redacti seria il·legítima en tant que establiria un sistema que aniria en contra d'un dels *demos*, és a dir, d'una de les identitats col·lectives. Aquest es tracta d'un argument emprat, per exemple, pel politòleg Robert Dahl (1915),⁷ quan es mostra es-

4 «Gaziel» és el pseudònim d'Agustí Calvet (1887-1964), periodista i escriptor català que arribà a dirigir *La Vanguardia* entre 1920 i 1936. El 1940 va ser depurat pel franquisme per les seves idees catalanistes i republicanes.

5 PRZEWORSKI, *Democracy and the Market: Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America*.

6 LÓPEZ, «Democràcia i nació al segle XXI».

7 DAHL, *On democracy*.

Amb l'objectiu d'adaptar-se a les noves realitats i demandes socials, les constitucions han evolucionat segons ho feia el mateix concepte de democràcia

cèptic amb relació a la possibilitat que organitzacions transnacionals democràtiques com la UE puguin assolir una legitimitat plena.

L'aplicació d'aquestes tres dimensions de legitimitat al cas català permet escatir si la legitimació de la Constitució espanyola és, a ulls de la població catalana, robusta o, per contra, té llacunes importants.

Amb relació a la primera dimensió de legitimitat, la legitimitat formal, és cert que la Constitució ha rebut força crítiques recents per a la seva incapacitat de recollir un sistema electoral més «just» o per no regular certs aspectes partidistes o institucionals. No obstant això, en termes comparats la Constitució espanyola ofereix un sistema de contrapesos efectiu, un sistema garantista i un entramat legal i polític per a garantir l'alternança, la competitivitat i el rendiment de comptes, entre d'altres. No només això, sinó que moltes de les crítiques que se li adjudiquen —com la del sistema electoral— no depenen totalment del text constitucional, sinó que molts aspectes es poden regular a través del legislatiu espanyol.⁸

Quant a la legitimitat per resultats, forces aspectes problemàtics s'han subratllat, des de les creixents desigualtats econòmiques al model productiu que s'ha desenvolupat en els darrers anys i que ens ha portat a la situació econòmica actual. Tanmateix, de nou, fins a quin punt els «resultats» del sistema depenen de la Constitució o del joc polític posterior és un aspecte difícil d'analitzar.

En canvi, un dels aspectes més controvertits s'ubica precisament en la dimensió de la legitimitat social. És indubtable que la qüestió de la identitat comuna és un dels elements que més cruix perquè el sistema tingui legitimitat absoluta, sobretot en el cas català o el basc.⁹ Es podria donar el cas, no obstant això, que les identitats no coincidissin i que, tot i així, hi hagués un suport tàcit al text constitucional. O bé que les reformes que des de la societat

votació al Congrés per majoria absoluta —a excepció d'una modificació de les províncies com a districtes o de la proporcionalitat del sistema, aspectes que requeririen una reforma constitucional.

9 A la revista *Eines* aquest aspecte ha estat analitzat àmpliament en diverses ocasions, per exemple per SERRANO, «La complexitat dels espais sociopolítics a Catalunya: els tres cercles del sobiranisme». També cal destacar l'estudi de MUÑOZ i GUINJOAN, «Accounting for internal variation in nationalist mobilization: unofficial referendums for independence in Catalonia (2009–11)».

es volen dur a terme fossin estètiques i no essencials. És així?

La Constitució espanyola, un producte solidificat

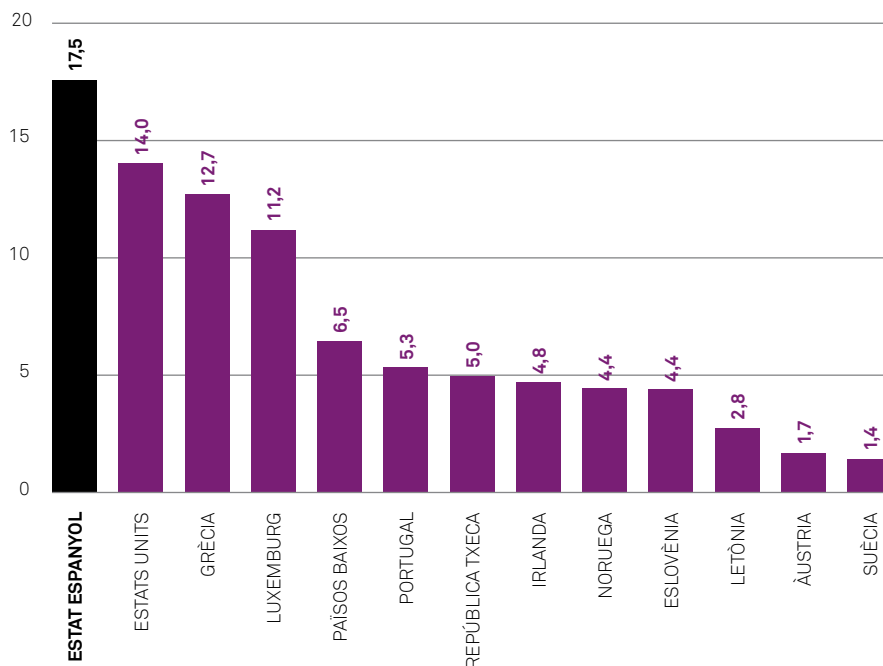
Un dels primers aspectes que convé valorar és si els textos constitucionals es modifiquen sovint o, per contra, la seva redacció original és gairebé permanent. La Constitució dels Estats Units (1789), la qual se situa sovint com un cas a seguir, ha introduït 27 esmenes. O bé Noruega, amb una Constitució vigent des del 1814, ha efectuat 45 reformes. Alguns podrien argüir que es tracta de dos casos amb constitucions llunyanes i, per tant, amb necessitat d'adaptació a circumstàncies modernes. Es tractaria d'una afirmació parcialment certa: constitucions més recents, com la dels Països Baixos (1948) o de Letònia (1991) han sofert nombrosos canvis —10 i 8, respectivament. El gràfic 1 mostra quants anys, de mitjana, cal esperar perquè un país reformi la constitució. En el gràfic s'observa que l'Estat espanyol és el país que tarda més en fer-ho: reforma la constitució, de mitjana, cada disset anys i mig.¹⁰ Una xifra elevada si

10 A més, les reformes de la Constitució espanyola han estat més aviat de curta volada: la primera fou el 1992 —va consistir en afegir l'expressió «i passiu» en l'article 13.2 per ator-

L'Estat espanyol reforma la Constitució, de mitjana, cada disset anys i mig. Una xifra elevada si ho comparem, per exemple, amb Portugal (cada 5,3 anys) o amb Àustria (cada 1,7 anys) <<

Gràfic 01

Mitjana d'anys en els quals es reforma la Constitució

Font: Comparative Constitutions Project.

ho comparem, per exemple, amb Portugal, que ho fa cada 5,3 o amb Àustria, que l'esmena cada 1,7 anys.

La rigidesa constitucional espanyola és, per tant, notòria. No obstant això, hom podria argumentar que la Constitució, tot i no tocar-se, gaudeix d'un suport social tàcit. Aquest suport tàcit es pot mesurar de dues formes: En primer lloc, sabent quin és el bloc de persones que van donar suport en el seu moment a la Constitució i que encara són presents entre nosaltres. En segon lloc, esbrinar si l'opinió pública està a favor de l'actual marc constitucional i, en cas de no estar-ne, calibrar les possibles reformes proposades, la possibilitat que aquestes tirin endavant i, consegüentment, que el sistema torni a tenir legitimitat.

La primera tasca és, per tant, conèixer el «bloc» de persones que van votar la Constitució —i ho van fer afirmativament— i que encara viuen. Lògicament, amb aquest supòsit no estem assumint que les persones que van votar a favor avui també ho farien. Tampoc es preten donar la idea que aquells que no la van votar —o aquells que han nascut després i s'han incorporat al cos polític— estiguin en contra de l'actual

gar l'exercici del dret de sufragi als estrangers en les eleccions municipals— i la segona fou el 2011 —es va reformar l'article 135 per garantir el principi d'estabilitat pressupostària.

Constitució. En la majoria de països no es planteja la necessitat de votar una constitució cada certs anys pel simple fet que nous grups de població no la van aprovar o encara no havien nascut. Fer-ho introduiria inestabilitat en uns textos que, per definició, han de ser força estables i que permetin un cert

joc polític amb diverses interpretacions. Tanmateix, quan les constitucions es reformen molt poc —com és el cas de l'Estat espanyol—, el grup sòlid dels «Sís» es va empentint, la qual cosa pot tenir efectes col·laterals en el suport a la Constitució: en definitiva, és aquest grup el que va discutir i votar la Cons-

» Avui en dia menys de 3 de cada 10 electors catalans van votar afirmativament el 6 de desembre de 1978

titució de forma directa i el que pot calibrar millor els contrastos de legitimitats democràtiques entre els anys de l'aprovació i l'actualitat.

De quin grup parlem? Quantes persones hi ha actualment que van votar a favor de la Constitució espanyola? En el referèndum de la Constitució de 1978, el «Sí» es va imposar a Catalunya amb el 90,46% dels vots. En valors absoluts això va significar que 2.701.870 persones —el 61,43% del cens— van donar suport al text. El 2012¹¹ Catalunya tenia un cens electoral de 5.413.868 persones. D'aquestes, quantes en queden que haguessin pogut votar afirmativament la Carta Magna? Un simple càlcul ens permet deduir que, el 2012, aproximadament el 27,5% del cens va votar «Sí» a la Constitució espanyola —un 19% de la població catalana actual. En conclusió, amb dades del 2012, menys

de 3 de cada 10 electors catalans van votar afirmativament el 6 de desembre de 1978.

Vist, per tant, que la mida del grup és més aviat petit, la segona tasca consisteix en esbrinar el suport social de l'actual redactat. Com s'esmentava, és possible que quedin pocs votants de la Constitució, però que les generacions que no l'han poguda votar li ofereixin un suport ampli. Aquesta situació no s'ha produït. Segons dades del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) del 2012, la Constitució actual no desperta un consens unànime.¹² A Catalunya més del 75% dels ciutadans creuen que cal reformar-la, un percentatge similar al de la resta de l'Estat —veure el gràfic 2.

Vistes les dades, hom podria plantejar-se que la reforma desperta consens i que, per tant, és qüestió de dies la seva actualització. Ara bé, quan focalitzem l'interès en allò que reformarien els ciutadans, la imatge resultant és una altra. Catalunya centraria les seves reformes en l'aspecte territorial i la justícia, men-

tre que a la resta de l'Estat es posa més èmfasi en aquesta última qüestió, així com en la monarquia i la llei electoral —veure el gràfic 3.¹³

Per tant, quan es desgrana el «què», s'observa que la reforma constitucional és un cas clar de preferències contraposades. Mentre Catalunya pensa que el model territorial és l'aspecte més rellevant a tenir en compte, la resta de l'Estat se centra en d'altres aspectes.¹⁴ Nogensmenys, fins i tot en l'aspecte territorial les preferències es troben clarament contraposades. Segons l'últim Baròmetre Autonòmic del CIS,¹⁵ també del 2012, les preferències territorials a Catalunya i a l'Estat espanyol són absolutament contradictòries —veure el gràfic 4. A Catalunya la primera preferència és la d'aconseguir un sistema que reconegui la possibilitat que les

11 Els càlculs prenen com a referència el 2012 atès que és l'última xifra disponible que es pot consultar a l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat). D'altra banda, els càlculs que aquí es realitzen s'han repetit amb diversos escenaris de natalitat, mortalitat, emigració i immigració, la qual cosa no ha afectat massa els resultats finals. Finalment, és bo indicar que els càlculs assumeixen que el percentatge de «Sí» al referèndum eren homogenis segons l'edat de la persona. Tenint en compte que el «Sí» va ser inferior entre els joves, els quals ara són ja adults i que han reemplaçat bona part de la població amb més edat, el percentatge calculat és possible que sigui inferior.

12 No ha estat sempre així. Arreu de l'Estat —i a excepció de Catalunya i el País Basc— la Constitució despertava satisfacció entre la majoria de la població. A finals del 2010 però, la tendència es reverteix i pugen considerablement els ciutadans que es manifesten «poc» o «gens» satisfets. Segons del CIS, al novembre del 2012 ja representaven més del 50% del total. CIS, *Estudio 2930. Congruencia ideológica entre electores y representantes políticos*.

13 Quan el CIS va preguntar als ciutadans sobre el contingut de la reforma constitucional, l'opinió pública va estar dominada per diferents casos judicials polèmics que van posar la justícia en el punt de mira. Aquest és el motiu principal pel qual la reforma de la justícia és la qüestió més esmentada. D'altra banda, els percentatges no sumen cent perquè hi ha d'altres categories esmentades de caràcter residual. El gràfic només mostra les més citades. CIS, *Estudio 2930. Congruencia ideológica entre electores y representantes políticos*.

14 GUINJOAN i RODON, «Beyond Identities: Political Determinants of Support for Decentralization in Contemporary Spain».

15 CIS, *Estudio 2956. Barómetro autonómico III*.

Un 75% dels ciutadans de Catalunya creuen que cal reformar la Constitució, un percentatge similar al de la resta de l'Estat <<

Comunitats Autònomes puguin declarar-se independents. Per contra, a la resta de l'Estat són majoria aquells que pensen que caldria treure poder a les Comunitats Autònomes o, simplement, eliminar-les.¹⁶

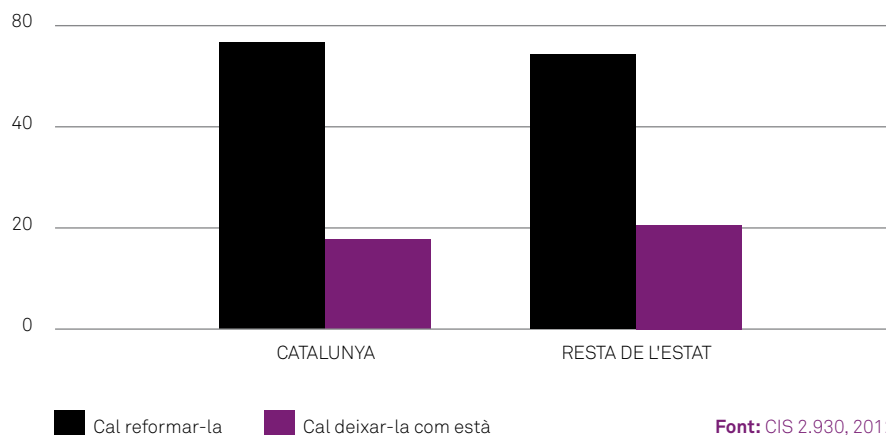
Una Constitució amb un futur incert

Les constitucions s'expliquen i s'entenen en els seus contextos socials. Deia l'historiador grec Polibi (c. 205 aC – c. 120 aC) que la constitució formal havia d'estar sempre en sintonia amb la constitució material. És a dir, que les preferències ciutadanes, la manera de ser de la societat —constitució material— havia de reflectir-se en la manera com la constitució estava redactada —constitució formal. Quan la dimensió formal no encaixava amb la dimensió material, el sistema polític resultant estava tensat i patia el risc del col·lapse. En d'altres paraules, les cartes

¹⁶ Notarà el lector que el percentatge de persones que volen un «Estat en el qual es reconegui a les Comunitats Autònomes la possibilitat de convertir-se en estats independents» és inferior a d'altres xifres del propi CIS, del CEO o d'altres enquestes. Això es deu, en primer lloc, a les diverses opcions que es formulen en la pregunta i, en segon lloc, a l'«estranya» opció sobre la independència, la qual no pregunta directament sobre la qüestió. És bo indicar que la pregunta fa referència a preferències territorials i no al suport explícit sobre la independència.

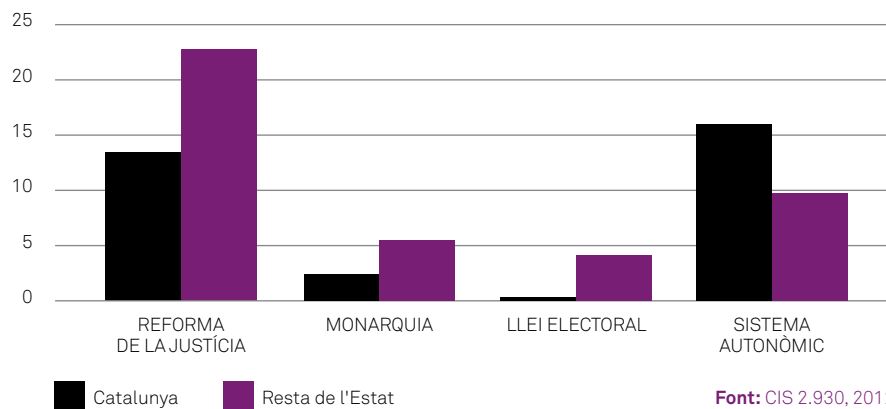
Gràfic 02

És vostè dels que creu que la Constitució cal reformar-la o dels que creu que cal deixar-la com està?

Gràfic 03

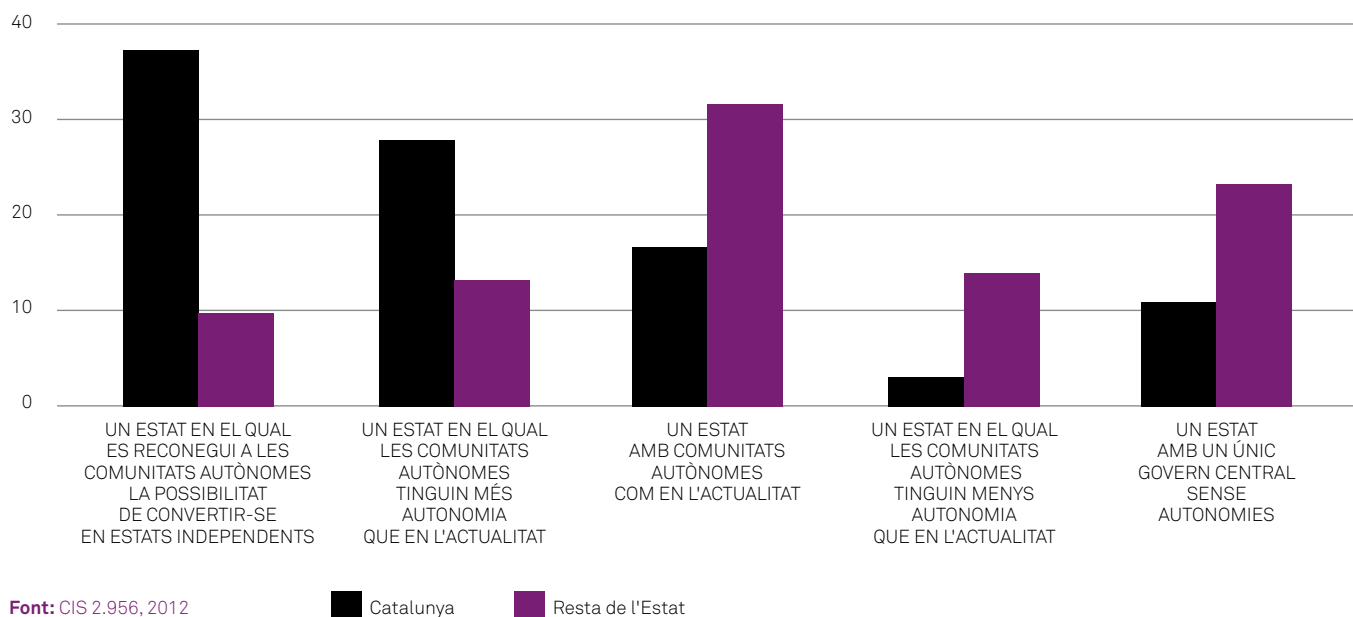
Quin creu vostè que és el principal aspecte de la Constitució que caldria reformar?

» Catalunya centraria la reforma constitucional en l'aspecte territorial i la justícia, mentre que a la resta de l'Estat es posa més èmfasi en aquesta última qüestió, la monarquia i la llei electoral

Gràfic 04

Li presentaré algunes fórmules alternatives sobre l'organització de l'Estat a Espanya. Quina prefereix?

magnes perduren si són capaces de satisfer la coneguda com a «voluntat general», concepte que es relaciona amb el suport explícit o tàcit que una majoria de ciutadans i ciutadanes donen a l'entramat constitucional. L'exemple arquetípic és la «Constitució» anglesa, no escrita i capaç d'adaptar-se constantment; o l'americana, escrita fa segles en un context molt diferent però esmena-

da i adaptada als nous temps. Ambdues han perdurat gràcies a la seva capacitat de respectar uns principis bàsics que eviten el sorgiment de sàtrapes indesitjables o de sistemes polítics il·liberals.

Les constitucions, quan són reeixides, ofereixen flexibilitat i estabilitat a parts iguals: d'una banda, eviten que es reformin de forma àgil i fàcil seguint els possibles desitjos dels governants; de

l'altra, estableixen mecanismes per a què la reforma es pugui produir i s'evitin així moments d'esclerosi institucional. En termes racionals, els «bons» textos constitucionals permeten que els governants puguin desenvolupar el poder que ostenten sense que tinguin incentius per canviar les regles de joc i fer-les al seu gust. Aquest requeriment teòric s'ha plasmat, en realitat, en mül-

Mentre des de Catalunya es defensa que la Constitució reconegui el dret a la secessió, a la resta de l'Estat són majoria els que optarien per treure poder o fins i tot eliminar les autonomies

tiples textos constitucionals diferents, alguns dels quals han perdurat des de fa segles.

A l'Estat espanyol, en canvi, la Constitució del 1978 s'ha reformat només dues vegades, la qual cosa significa una reforma cada 17 anys i mig. En els últims anys la reforma constitucional desperta un consens ciutadà més ampli: es considera un producte caduc que convé actualitzar. No obstant això, com hem vist, les preferències sobre el contingut de la reforma es troben absolutament contraposades, sobretot a nivell territorial. A excepció de Catalunya i el País Basc, la preferència principal és la de reduir el poder de les Comunitats Autònomes o, simplement, eliminar-les. Catalunya, en canvi, ja fa temps que ha iniciat un altre camí, en gran part com a resultat de la concepció de la constitució que ha tingut l'elit política espanyola: el camí de votar i decidir el seu futur. Si la Constitució s'adaptarà a aquesta demanda és, de moment, incert i improbable. Tot indica però que la Carta Magna seguirà sent considerada una pedra rígida difícil de trencar.

Curiositats constitucionals

A tall d'epíleg, hem considerat interessant llistar un seguit de «curiositats

constitucionals», dades agregades de les diferents constitucions existents que ens permet copsar la diversitat de cartes mages que hi ha:

La constitució més llarga del món és la de l'Índia (146.385 paraules). La més curta la de Jordània (2.270 paraules).

Segons la base de dades *Comparative Constitutions Project*,¹⁷ des del 1789 hi ha hagut un total de 15.513 «Constitucions». Gairebé un 5,6% dels textos rep el nom de Llei Fonamental o Llei Bàsica, entre d'altres.

Només un 2,3% dels textos constitucionals escrits al llarg de la història fan referència a un text aprovat pel mateix país en el passat, la qual cosa indica la necessitat de «fer net» quan s'aprova un nou text.

Un 85% de les constitucions aprovades fan referència a la «democràcia», la qual cosa no sempre coincideix amb el règim que estableix la mateixa constitució.

Un 10% de les constitucions fan referència a un règim socialista o al socialisme i un 15% al lliure mercat o al capitalisme. Només Xina, Cuba, Croàcia, la Guaiana francesa i el Vietnam esmenten ambdós conceptes. La resta de països simplement no en diuen res.

Més de la meitat de les constitucions

aprovades al llarg de la història recent esmenten «Déu» o d'altres divinitats.

Aproximadament 1 de cada 10 constitucions esmenta un filòsof, un polític rellevant o un teòric.

S'han aprovat 857 constitucions atorgant el dret als ciutadans de desfer-se del seu govern sota qualsevol circumstància.

President, Canceller, *Premier*... però el nom més comú per al cap de l'Executiu és el de Primer Ministre (50% dels casos).

Les constitucions que limiten el nombre de mandats són poques. Han estat molts però, els països que posteriorment ho han establert per llei.

Totes les constitucions aprovades des del 1978 han establert un Parlament, malgrat que en la meitat dels casos només se li han atribuït poders consultius.

Un 15% de les constitucions estableixen algun tipus de quota al Parlament. La més comuna és per gènere (4,46% dels casos), grups ètnics (5,49%), grups religiosos (2,2%) i l'obligació que algunes classes socials hi siguin representades (1,13%).

Però més enllà d'aquestes d'aquestes «curiositats», per l'actualitat catalana, el que ens interessa saber és que només un 13,25% de les constitucions que s'han aprovat des de el 1789 són

¹⁷ Veure www.comparativeconstitutionsproject.org

Les cartes magnes perduren si són capaces de satisfer la «voluntat general», concepte que es relaciona amb el suport explícit o tàcit de la majoria de ciutadans i ciutadanes

federals. De fet, les constitucions unitàries han estat més comunes (24,24%). Així mateix, només un 1,41% de textos han establert un sistema territorial confederal.

La majoria de constitucions no han establert cap tipus de procediment per a què es produeixi la secessió d'una de les parts del territori. La situació més comuna és l'absència de qualsevol aspecte relacionat amb la secessió: 8 de cada 10 textos constitucionals no en fan referència. Això no vol dir, però, que la secessió estigui prohibida o perseguida, sinó que en el moment de la redacció de la constitució la qüestió no hi era present i, en cas de ser-hi, es va intentar amagar d'alguna manera. En aquest sentit, el cas del Canadà és paradigmàtic: la secessió no es contempla constitucionalment, però d'ençà de la *Clarity Act* del 2000, el Quebec —i qualsevol altra província— es poden separar sempre i quan una majoria clara, amb una pregunta clara, hi voti favorablement. O també hi podríem incloure el cas del Regne Unit: la secessió no era quelcom previst en les seves «constitucions», però el govern anglès i escocès van desencallar-ho a través d'un pacte entre governs.

Així, al llarg de la història recent, 292 constitucions han contemplat algun tipus de precepte constitucional que permet la secessió d'aquelles parts del

territori que, d'alguna manera o altra, han constituït colònies o unitats territorials vinculades amb la metròpoli. 434 textos constitucionals han permès la secessió, tot i que sense especificar quina de les parts tenia iniciativa per a dur-la a terme. D'entre aquests països, n'hi ha de ben coneguts, com el cas iugoslau o el senegalès. També s'hi inclouen altres països com el Txad, la República Central Africana o Burundi.

Actualment, quan es parla de preceptes constitucionals que permeten la secessió, s'acostuma a fer referència a les illes Sant Kitts i Nevis, ubicades a l'Atlàntic —Nevis té dret a l'autodeterminació i ho ha intentat al llarg de la història diverses vegades. Un altre cas arquetípic és el d'Etiòpia, que inclou la possibilitat que una part del seu territori pugui separar-se i formar un nou estat com va fer Eritrea el 1993. Finalment, convé destacar el cas del Sudan, estat en el qual la secessió també era possible constitucionalment i que va ser aprofitada per a la creació del Sud Sudan. En canvi, les constitucions de la República Dominicana, Paraguai, Luxemburg, Eslovènia, Xipre o Lituània ho prohibeixen explícitament. ◀

MÉS INFORMACIÓ

ALBERTUS, Michael i MENALDO, Victor A. «Dictators as Founding Fathers? The Role of Constitutions Under Autocracy». *Economics & Politics*, 2012, 24(3): 279-306.

BEETHAM, David. *The legitimization of power*. Londres: Macmillan, 1991.

CIS. *Estudio 2.930. Congruencia ideológica entre electores y representantes políticos*. Madrid, 2012.

CIS, *Estudio 2.956. Barómetro autonómico III*. Madrid, 2012.

DAHL, Robert. *On democracy*. New Haven: Yale University Press, 2000.

GUINJOAN, Marc i RODON, Toni. «Beyond Identities: Political Determinants of Support for Decentralization in Contemporary Spain» [en línia]. *Regional and Federal Studies*, 2013. Disponible a <www.tandfonline.com>.

LÓPEZ, Jaume. «Democràcia i nació al segle XXI» [en línia]. *Àmbits de Política i Societat*, 15 de febrer de 2013. Disponible a <<http://ambitscolpis.com>>.

MUÑOZ, Jordi i GUINJOAN, Marc. «Accounting for internal variation in nationalist mobilization: unofficial referendums for independence in Catalonia (2009–11)». *Nations and Nationalism*, 2012, núm. 19(1), pàg. 44-67.

PRZEWORSKI, Adam. *Democracy and the Market: Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America*. Nova York: Cambridge University Press, 1991.

REQUEJO, Ferran. *Las democracias*, Barcelona: Ariel, 2008.

SERRANO, Ivan. «La complexitat dels espais sociopolítics a Catalunya: els tres cercles del sobiranisme». *Eines*, 2010, núm. 11, pàg. 33- 47.